

1. Загальна частина / Ред. колегія : В.Б. Авер'янов (голова). — К.: Юридична думка, 2004. — 584 с.
12. Проект Кодексу України про адміністративні проступки від 26 травня 2004 року № 5558 // Електронний ресурс. — Режим доступу. — http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5558&skl=5.
13. Про відповідальність підприємств, установ, організацій за порушення законодавства про ветеринарну медицину : Закон України від 5 грудня 1996 року № 568/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 7. — Ст. 58.
14. Про внесення змін до Закону України «Про ветеринарну медицину» : Закон України від 5 грудня 1996 року № 566/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 7. — Ст. 56.
15. Про внесення змін до Закону України «Про ветеринарну медицину» : Закон України від 15 листопада 2001 року № 2775-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 8. — Ст. 62.
16. Годяк А.І. Відповідальність фізичних та юридичних осіб за вчинення правопорушень у галузі ветеринарної медицини / А.І. Годяк // Вісник Львівського державного університету. Серія юридична. — 2004. — Випуск 40. — С. 212 — 221.
17. Про внесення змін до Закону України «Про ветеринарну медицину» : Закон України від 16 листопада 2006 року № 361-V // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 5. — Ст. 53.

УДК 342.9

Кононенко О. М., здобувач кафедри адміністративного права Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого

Про правову природу процесуальної активності суду в адміністративному судочинстві

У статті з'ясується проблема процесуальної активності суду в адміністративному судочинстві. Зазначається, що пошук та встановлення балансу публічних та приватних інтересів є одним із завдань суду в адміністративному судочинстві. При відправленні правосуддя суд одночасно наділяється не тільки обов'язками перед приватними особами, а й обов'язками перед державою і суспільством. Активні повноваження суду в адміністративному судочинстві спрямовані за забезпечення всебічного та повного дослідження обставин, що мають значення для правильного вирішення справи. У разі якщо суд не виконує свого обов'язку щодо офіційного з'ясування обставин, це призводить до винесення необґрунтованих рішень.

Ключові слова: адміністративне судочинство, процесуальна активність суду, принципи адміністративного судочинства, принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі.

В статье выясняется проблема процессуальной активности суда в административном судопроизводстве. Отмечается, что поиск и установление баланса публичных и частных интересов является одной из задач суда в административном судопроизводстве. При отправлении правосудия суд одновременно наделяется не только обязанностями перед частными лицами, но и обязанностями перед государством и обществом. Активные полномочия суда в административном судопроизводстве направлены по обеспечению всестороннего и полного исследования обстоятельств, имеющих значение для правильного разрешения дела. В случае если суд не выполняет своего долга относительно официального выяснения обстоятельств, это приводит к вынесению необоснованных решений.

Ключевые слова: административное судопроизводство, процессуальная активность суда, принципы административного судопроизводства, принцип официального выяснения всех обстоятельств по делу.

The article revealed the problem of procedural activity of the court in the administrative proceedings. It is reported

that search and establish a balance of public and private interests is one of the tasks of the administrative court proceedings. At the same time the administration of justice court shall have responsibilities not only to individuals but also duties to the state and society. Active powers in administrative court proceedings aimed at ensuring the full and complete investigation of the circumstances that are important for the proper resolution of the case. If the court does not fulfill his official duty to clarify the circumstances, it leads to the imposition of unreasonable decisions.

Keywords: administrative proceedings, procedural court activity, the principles of administrative justice, the principle of official ascertainment of all the circumstances of the case.

Актуальність теми дослідження. Становлення адміністративного судочинства як окремого виду судочинства, а разом із тим і принципу офіційного з'ясування усіх обставин у справі, на наше переконання, зумовлено чітко вираженим публічним характером справ адміністративної юрисдикції. З урахуванням останнього адміністративний суд не є стороннім спостерігачем у справі, а наділений повноваженнями, які зумовлюють його активне положення у процесі. Адміністративний суд, як орган адміністративної юстиції, у цьому випадку виступає в ролі арбітра між громадянином (юридичною особою) та державою і є гарантом рівності сторін.

Історично склалося так, що поступове виділення адміністративного судочинства у окремий вид правосуддя, відбувалося із усвідомленням законодавцем публічно-правового характеру спорів, що становлять предмет цього судочинства. На сьогодні в теорії не склалась єдина позиція щодо розуміння публічного інтересу, однак нам видається за можливе погодитись із позицією Ю.А. Тихомирова, що пропонує під публічним інтересом розуміти визнаний державою і забезпечений правом інтерес соціальної спільності, задоволення якого служить гарантією її існування і розвитку [5, с. 55]. Таким чином, публічні інтереси представляють собою загальні інтереси, усереднення особистих, групових інтересів. Без задоволення таких інтересів неможливо, з одного боку, реалізувати приватні інтереси, а з іншого боку, - забезпечити цілісність, стійкість і нормальний розвиток організацій, соціальних верств, суспільства в цілому.

Цікаво, що Європейський Суд розглядає публічний інтерес, насамперед, як інтерес суспільний. Оскільки, як відмічає А.А. Даньков, що Європейський Суд, стверджуючи баланс приватного та публічного інтересів, каже про інтереси конкретної особи і основних інтересах суспільства (інтересах всього суспільства, інтересах суспільства в цілому) [2 с. 59]. Пошук та встановлення такого балансу є завданням суду в адміністративному судочинстві, для чого він наділяється певними повноваженнями. При відправленні правосуддя суд одночасно наділяється не тільки обов'язками перед приватними особами, а й обов'язками перед державою і суспільством. Причому останні так само, як і перші, є проявом загального обов'язку суду перед державою по здійсненню правосуддя і існують в рамках конкретних процесуальних відносин, але на відміну від перших їм не кореспондують права зацікавлених осіб. Перша група обов'язків – обов'язки суду перед зацікавленими особами існують остільки, оскільки існують права цих осіб. У цьому сенсі вони мають пасивний характер, встановлені як гарантія реалізації прав зацікавлених осіб. В даному випадку виконує обов'язки лише у відповідь на певні дії беруть участь у справі. Інакше кажучи, суд діє не за своєю ініціативою, суд пасивний. Інша справа, коли суд виконує обов'язки перед державою. Тут уже він діє незалежно від ініціативи, бажання і волі зацікавлених у результаті справи осіб, він діє публічно, офіційно (ex officio). Саме при виконанні обов'язків ex officio суд активний, і саме це мають, як правило, на увазі, коли говорять про активність суду в процесі [7, с. 26].

Аналіз публікацій. Процесуальна активність суду була предметом дослідження

вчених-процесуалістів, зокрема Д.І. Азаревича, Т.М. Яблочкова, А.Х. Гольмстена, у тому числі і фахівців у сфері судочинства — Р.Е. Гукасян, М.А. Гурвич, Д.М. Чечот, О.П. Чистякова та ін. Вчені вказували що особливістю судочинства є те, що, маючи головною метою захист приватного інтересу, воно разом з тим охороняє і публічний інтерес. Саме це зумовлює специфіку процесуального становища органу, що здійснює правосуддя.

Метою статті є поглиблення наукових знань щодо правової природи процесуальної активності суду в адміністративному судочинстві

Викладення матеріалів. Становище суду у процесі визначається його процесуальними повноваженнями. Необхідно зазначити, що такі повноваження суду характеризуються певними ознаками, до яких О.П. Чистякова [8, с. 27] відносить наступні:

1) мають процесуальний характер, існують в рамках конкретного процесуального відношення. Так, повноваженнями щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи адміністративний суд лише на певних стадіях судового процесу, а саме під час розгляду адміністративного спору в першій та апеляційній інстанціях. Тоді як на стадії касаційного перегляду суд такими повноваженнями не наділений. І, відповідно до статті 229 КАС України [3] суд касаційної інстанції має право скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалити нове рішення, якщо обставини справи встановлені повно і правильно, але суди першої та апеляційної інстанцій порушили норми матеріального чи процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного судового рішення. Тоді як порушення норм процесуального права, які унеможливили встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи є підставою для скасування судових рішень судів першої та (або) апеляційної інстанцій і направлення справи на новий судовий розгляд (ч. 2 ст. 227 КАС України).

2) не кореспондують процесуальним правам осіб, які беруть участь у справі. До таких повноважень суду можемо віднести право суду не прийняти відмову від адміністративного позову позивача. З одного боку, позивач наділений правом подати заяву про відмову від адміністративного позову, тоді як цьому праву кореспондує обов'язок суду розглянути її та прийняти відповідне рішення. З іншого боку, перевіряючи таку заяву позивача суд може встановити, ці дії суперечать закону або порушують чий-небудь права, свободи та інтереси, саме тому суд також наділений правом не приймати відмову позивача від адміністративного позову.

3) санкціонуються специфічними процесуальними наслідками — можливістю скасування незаконного судового рішення вищою інстанцією. Положення частин 4, 5 статті 11 КАС України сформульовані як обов'язок суду вживати заходів для з'ясування всіх обставин у справі. Відповідно невиконання цього обов'язку має наслідком скасування прийнятих судових рішень судом вищої інстанції.

4) встановлені законодавцем як гарантія захисту публічних (державних або громадських інтересів). Активні повноваження адміністративного суду лише підкреслюють загальну спрямованість адміністративного судочинства на захист публічних інтересів. Між тим значення принципу офіційного з'ясування обставин у справі полягає також і в тому, що суд повинен сприяти особі у захисті її прав, таким чином здійснюючи захист прав та інтересів приватних осіб у сфері публічно-правових відносин, суд тим самим і захищає інтерес суспільства, держави, який проявляється у цих відносинах.

Процесуальна активність суду базується на певних принципах. Так, до них можна віднести принципи диспозитивності, змагальності, офіційного з'ясування всіх обставин справи. Принципи диспозитивності та змагальності будуть предметом подальшого розгляду

у наступних підрозділах цієї роботи, наразі доцільно зупинитись на притаманному лише для адміністративного судочинства принципі офіційного з'ясування всіх обставин справи.

Істотний вплив на формування принципу офіційного з'ясування всіх обставин справи мав принцип об'єктивної істини, який діяв у радянські часи. Цей, по суті, розшуковий принцип покладав на суд обов'язок повного, всебічного і об'єктивного з'ясування обставин у справі, а це означало, що стороні достатньо було тільки зініціювати судовий процес, а питання формування предмета доказування, доказової бази було завданням суду, а не сторін. Якщо обставини справи суд з'ясував неповно (насамперед внаслідок того, що не зібрав усі докази), судові рішення скасовувалося. Навіть якщо у сторін не виникало спору щодо певних обставин, суд міг поставити їх під сумнів і шукати докази на підтвердження чи спростування цих обставин [5, с. 75].

Вважаємо, що активна роль суду була обумовлена насамперед спрямуванням радянського судочинства перш за все на охорону і захист інтересів радянської держави та суспільства. І це цілком відповідало реаліям та уявленням того часу про роль суду у радянській державі. Тим не менш така роль суду у процесі не відповідає вимогам сьогодення про неупередженість та безсторонність суду, змагальній моделі судочинства у цілому.

Традиційно принцип об'єктивної істини у судочинстві розглядається у двох аспектах — як формальна, та як матеріальна істина. Прибічники позиції формальної істини наголошували на тому, що кожен з учасників має в процесі свій інтерес. А саме, сутність найближчого інтересу сторін — відновити правовідносини на свою користь. Держава ж переслідує іншу мету — попередити самоуправство і насильство, гарантувати спокій взаємних відносин членів суспільства. Природою зазначених інтересів визначається і подальша участь держави і сторін у процесі. Державна влада в процесі не змінює свій державний характер, не входить в роль позивача або відповідача, не стає на ту чи іншу сторону; для держави важливо відновити спокійне правовідношення, а дбати про те, на чію користь послужить таке відновлення, — це справа не держави, а осіб, які є учасниками судочинства [7, с. 74].

А. Окольський вказував на необхідність покладення обов'язку здійснення всіх дій з підготовки справи до слухання виключно на самих учасників процесу. Суд не повинен вживати без їх вимоги ніяких дій (за винятком тих випадків, коли їх вимагає громадський порядок). При вирішенні спору та застосування до нього закону суд вправі піддати свого розгляду тільки той фактичний матеріал, який сторони самі зібрали і представили, а також вжити найкращі і вірні способи до відкриття істини [5, с. 167].

Отже, можна дійти наступного висновку, суд в його активної ролі повинен виступати в процесі тільки відносно постанови рішення по справі, до цього ж моменту в процесі активна діяльність суду повинна стосуватися обговорення, по-перше, придатності представленого сторонами фактичного матеріалу процесу, а по друге, наявність умов допустимості тих чи інших змагальних дій сторін у процесі як засобів позову і захисту. Виходячи з такої конструкції процесу формальна і матеріальна сторони формування переконання судді припускають зрештою встановлення формальної істини. Формальна істина являє собою сформоване на основі аналізу представленого сторонами в обґрунтування своїх вимог фактичного матеріалу переконання судді, не пов'язане якими-небудь рамками відкриття істини в процесі і відображає всім цим сутність і особливості процесуального права [7, с. 76].

Інша група вчених притримується думки про необхідність встановлення в процесі матеріальної істини. Зокрема, Д. Азаревич категорично стверджував: «Є тільки одна

правда, правда — матеріальна, яка полягає в злагоді уявлення з дійсністю. Так звана формальна або юридична правда не є правда, а є проста фікція, тобто положення, прийняте лише за велінням позитивного закону» [1, с. 2]. Завданням будь-якого процесу, що ведеться і в інтересі публічному, і в інтересі приватному, є ухвалення рішення, згідного з дійсним станом справи. А це є прагнення до матеріальної правди. Суто слідчий або чисто змагальний процес не можуть гарантувати досягнення матеріальної правди. Тому Д. Азаревич бачив найбільш ефективною «форму змагальну, обставлену більш-менш слідчим початком, оскільки він робить знаходження правди більш забезпеченим і твердим» [1, с. 7]. Таким чином, завданням суду вчений вбачає в тому, що повинно бути повне розкриття дійсних обставин справи і точне застосування до них позитивного закону. І тільки в цьому випадку в рішенні суду відіб'ється матеріальна, а не формальна правда.

Роль суду при змагальній формі судочинства зводиться до ролі арбітра, який керує ходом процесу, при цьому «зв'язаний» тим обставинами та доказами, що повідомлені та надані сторонами, і не виявляє будь-якої ініціативи для самостійного з'ясування фактичних обставин справи, пошуку необхідних доказів і т.д. За таких обставин можливе винесення судового рішення, яке у цілому і задовольняє сторони, проте не повністю відповідає, або ж навіть суперечить дійсним обставинам справи. Зрозуміло, що не можна стверджувати, що інтерес держави полягає саме в цьому. Інтерес держави проявляється у створенні такої системи адміністративної юстиції, яка б захищала права та інтереси фізичних та юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин так, як вони реально, фактично існують, а не так як про це суду повідомили сторони. Таким чином, активні повноваження суду в сфері процесуального пізнання спрямовані за забезпечення всебічного та повного дослідження обставин, що мають значення для правильного вирішення справи. У разі якщо суд не виконує свого обов'язку щодо офіційного з'ясування обставин, це призводить до винесення необґрунтованих рішень.

Висновки. Простежити реальне співвідношення публічного та приватного інтересів в якості критерію визначення меж активності суду можна тільки в рамках основних функціональних принципів процесуального права — принципів диспозитивності, змагальності та об'єктивної (судової) істини. Проблема активності суду проявляється як проблема співвідношення офіційних обов'язків суду та його обов'язків перед приватними особами, а точніше — як проблема співвідношення офіційних обов'язків суду та процесуальних прав зацікавлених осіб (бо обов'язки суду перед приватними особами існують остільки, оскільки існують процесуальні права цих осіб). Співвідношення ж процесуальних прав зацікавлених осіб та офіційних обов'язків суду якраз і відображають зазначені принципи: принцип диспозитивності відображає розподіл ролей суду і зацікавлених осіб в управлінні рухом процесу (дозволяє простежити, як співвідносяться процесуальні права приватних осіб у цій галузі і активні повноваження суду з управління рухом процесу), тоді як принципи змагальності та об'єктивної (судової) істини розподіляють ролі суду та беруть участь у справі в процесуальному пізнанні [8, с. 40]. Цей підхід законодавець зберіг і у КАС України, закріпивши у статті 11 вказані принципи — змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Азаревич Д. Правда в гражданском процессе. Журнал гражданского и уголовного права. — 1888. — Кн.1 — С. 1-25.

2. Даньков Альберт Анатольевич. Обеспечение баланса публичных и частных интересов в сфере правосудия: диссертация ... кандидата юридических наук: 12.00.01 / Даньков Альберт Анатольевич; [Место защиты: Российская академия правосудия]. - Москва, 2014. - 238 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України // Голос України від 23.08.2005 № 158.
4. Окольский А. Состязательный процесс в уставе гражданского судопроизводства 20 ноября 1864 года: Март и апрель // Журнал гражданского и уголовного права: Март и апрель. Издание С.-Петербургского Юридического Общества. - С.-Пб.: Тип. Правительствующего Сената, 1880, Кн. 2. - С. 161-196.
5. Руда Тетяна Володимирівна. Докази і доказування в цивільному процесі України і США: порівняльно-правовий аналіз. — Дисертація канд. юрид. наук: 12.00.03, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2012.- 210 с.
6. Тихомиров Ю.А. Публичное право. Учебник. — М.: Издательство БЕК, 1995. — 496 с.
7. Томина А.П. Принцип объективной истины в гражданском процессуальном праве (исторический аспект) // Вопросы российского и международного права. — 2012. — № 2. — С. 72-84.
8. Чистякова О.П. Проблема активности суда в гражданском процессе РФ. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.П. Чистякова - М., 1997. - 195 с.

УДК 342.95

Скрипник О. Г., суддя Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська

Адміністративні процедури, спрямовані на реалізацію заборони втручання у здійснення правосуддя

Стаття присвячена визначенню кола правових процедур, спрямованих на реалізацію заборони втручання у здійснення правосуддя, які можна вважати адміністративними, характеристиці їх як адміністративних, визначенню їх характерних рис.

Ключові слова: адміністративна процедура, правосуддя, втручання у здійснення правосуддя, суд, суддя, об'єднання суддів.

Статья посвящена определению круга правовых процедур, направленных на реализацию запрета на вмешательство в осуществление правосудия, которые можно считать административными, характеристике их как административных, определению их характерных черт.

Ключевые слова: административная процедура, правосудия, вмешательство в осуществление правосудия, суд, судья, объединения судей.

The article is devoted to definition of the scope of legal procedures aimed at the implementation of the interference in the administration of justice prohibition that can be considered as administrative, characterizing them as administrative, determining of their features.

Keywords: administrative procedure, justice, interference in the administration of justice, court, judge.

Актуальність. Заборона втручання у здійснення судочинства розглядається в юридичній літературі як одна з гарантій незалежності суддів. [1, 54]. Дослідники стану незалежності судів і суддів відмічають значну кількість випадків втручання у здійснення правосуддя у 2013 р. [2, 21-25]. На сьогоднішній день це залишається актуальною проблемою, про що свідчать численні інтернет-джерела. Не вдаючись до їх